

लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण
व्यवस्थेमार्फत (TPDS) पोषणतत्त्व गुणसंवर्धित
तांदूळ (Fortified Rice) वितरित करण्यास
मान्यता देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण-२६२१/प्र.क्र.३०३/नापु-२९

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.

तारीख:- १७ ऑक्टोबर, २०२२

संदर्भ:

१. केंद्र शासनाच्या अन्न व सार्वजनिक वितरण विभागाचे क्र.१५-१/२०१७-BP-II(pt.)(e-३३७९९७), दिनांक ११ नोव्हेंबर, २०२१ रोजीचे कार्यालयीन आदेश. (CCEA Draft Note) \
२. भारतीय अन्न महामंडळ, क्षेत्रीय कार्यालय (महाराष्ट्र), मुंबई यांचे No.QC/१९/R&D/Rice Fortification Study/२०२१/PF-I, दि.१२.१०.२०२१ रोजीचे पत्र.
३. भारतीय अन्न महामंडळ, क्षेत्रीय कार्यालय (महाराष्ट्र), मुंबई यांचे No.Com.Proc./Fortified Rice /२०२१-२२/RO(M), दि.०२.०२.२०२२, दि.०८.०२.२०२२ व दि.१४.०२.२०२२ रोजीची पत्र.
४. केंद्र शासनाच्या अन्न व सार्वजनिक वितरण विभागाचे क्र.१५-३/२०२१-BP-II(pt.)(e-३७७७३९), दिनांक ०३ फेब्रुवारी, २०२२ रोजीचे कार्यालयीन आदेश. (सोबत भारतीय मानक ब्यूरो, भारत सरकार यांचे FRK व फोर्टिफाईड राईस निर्मितीसाठी आवश्यक उपकरणे व ब्लेंडिंग मशीनरीबाबतच्या मार्गदर्शक सूचना)
५. केंद्र शासनाच्या अन्न व सार्वजनिक वितरण विभागाचे क्रमांक: १५-१/२०१७-BP-II(pt.)(e-३३७९९७), दिनांक २६ फेब्रुवारी, २०२२ रोजीचे पत्र.
६. केंद्र शासनाच्या अन्न व सार्वजनिक वितरण विभागाचे क्र.३६-५/२०१८-QCC(Part), दि.१५.०३.२०२२ रोजीच्या पत्रान्वये प्राप्त FRK व फोर्टिफाईड राईस गुणवत्ता व्यवस्थापनाबाबतच्या मार्गदर्शक सूचना.
७. केंद्र शासनाच्या अन्न व सार्वजनिक वितरण विभागाचे क्रमांक: १५-१/२०१७-BP-II(pt.)(e-३३७९९७), दिनांक १८ एप्रिल, २०२२ रोजीचे पत्र.

प्रस्तावना -

मा.प्रधानमंत्री यांनी ७५ व्या स्वातंत्र्य दिनी (१५ ऑगस्ट, २०२१) देशातील गरीब जनतेस पौष्टिक धान्य उपलब्ध करून देणेबाबत घोषणा केली आहे. त्यानुषंगाने राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायदांतर्गत (NFSA) राबविण्यात येणाऱ्या ICDS/PM POSHAN (MDM)/TPDS योजनांतर्गत लाभार्थ्यांना “गुणसंवर्धित तांदूळ (Fortified Rice)” वितरीत करणेबाबतच्या योजनेचा मसुदा केंद्रीय आर्थिक व्यवस्थापन समितीच्या (Cabinet Committee on Economic Affairs- CCEA) मान्यतेस्तव सादर करण्यात आला होता. त्यास CCEA समितीने दि.७ एप्रिल, २०२२ रोजीच्या बैठकीत मंजूरी देण्यात आली आहे. त्यानुसार केंद्र शासनाने संदर्भ क्र.७ च्या पत्रान्वये मार्च, २०२४ पर्यंत तीन टप्प्यात NFSA (राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायदांतर्गत) ICDS/PM POSHAN (MDM)/TPDS या योजनेंतर्गत लाभार्थ्यांना फोर्टिफाईड तांदूळ वितरीत करण्यास मंजूरी दिलेली आहे.

सद्यस्थितीत अन्न, नागरी पुरवठा विभागामार्फत वरीलपैकी TPDS (लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण प्रणाली) मार्फत NFSA कायद्यांतर्गत लाभार्थ्यांना (AAY/PHH) किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत, राज्यातील शेतकऱ्यांकडून हमीभावाने धान (भात) खरेदी करून, सदर धानाच्या भरडाईअंती प्राप्त होणारा CMR (सर्वसाधारण कच्चा तांदूळ) वितरीत करण्यात येतो. आता सदर CMR मध्ये FRK (Fortified Rice Kernels) चे दाणे, ज्यामध्ये जीवनसत्व B-१२, फॉलिक ॲसिड व लोह या सूक्ष्म पोषक तत्वांचा समावेश असतो, असा १ FRK : १०० CMR दाणे या प्रमाणात मिश्रित करून तयार होणारा **Fortified Rice (FRK+CMR)** माहे एप्रिल, २०२२ ते मार्च, २०२३ पर्यंत राज्यातील ४ आकांक्षित (Aspirational) व १३ अतिरिक्त भार (High Burden) जिल्ह्यात आणि माहे एप्रिल, २०२३ ते मार्च, २०२४ या कालावधीत ४ Aspirational व १३ High Burden जिल्ह्यांसह उर्वरित सर्व जिल्ह्यांत वितरीत करणेबाबत केंद्र शासनाने संदर्भ क्र.७ च्या पत्रान्वये मंजूरी दिलेली आहे.

उक्तप्रमाणे Fortified Rice तयार करण्यासाठी प्रति क्विंटल रु.७३/- इतका अतिरिक्त खर्च येणार आहे. सदरचा खर्चाची १००% केंद्र शासनाकडून प्रतिपुर्ती होणार असली, तरी सदरचा खर्च प्रथम राज्य शासनास करावा लागणार आहे. यास्तव, राज्यातील शेतकऱ्यांकडून किमान आधारभूत किंमतीने खरेदी केलेल्या धानाच्या भरडाईअंती प्राप्त होणारा CMR मध्ये FRK मिश्रित करून TPDS मार्फत लाभार्थ्यांना “गुणसंवर्धित तांदूळ (Fortified Rice)” वितरीत करण्यास व त्यासाठी येणाऱ्या अतिरिक्त खर्चास मंजूरी मिळणेबाबतचा प्रस्ताव राज्य मंत्रीमंडळाच्या मान्यतेस्तव सादर करण्यात आला होता. त्यास राज्य मंत्रीमंडळाने दि.२७.०९.२०२२ रोजीच्या बैठकीत मंजूरी दिलेली आहे. त्यानुसार शासन निर्णय निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. याबाबत शासन पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे.

शासन निर्णय-

संदर्भ क्र.७ च्या पत्रान्वये केंद्र शासनाने दिलेल्या मंजूरीनुसार मार्च, २०२४ पर्यंत खाली नमुद दोन टप्प्यात लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेतर्गत (TPDS) लाभार्थ्यांना “पोषणतत्व गुणसंवर्धित तांदूळ (Fortified Rice- FRK+CMR) वितरित करण्यास या शासन निर्णयाद्वारे मान्यता देण्यात येत आहे.

सदर योजनेचे टप्पे खालीलप्रमाणे :-

- I) एप्रिल, २०२२ ते मार्च २०२३ पर्यंत :- लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेमार्फत (TPDS) (राज्यातील ४ आकांक्षित (Aspirational) व १३ अतिरिक्त भार (High Burden) जिल्ह्यांत)
- II) एप्रिल, २०२३ ते मार्च २०२४ पर्यंत : लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेमार्फत (TPDS) (राज्यातील ४ आकांक्षित व १३ अतिरिक्त भार जिल्ह्यांसह राज्यातील उर्वरित सर्व जिल्ह्यांमध्ये)

उक्त प्रमाणे एप्रिल, २०२२ ते मार्च, २०२३ या कालावधीत राज्यातील ४ आकांक्षित (Aspirational) (नंदूरबार, वाशिम, गडचिरोली, उस्मानाबाद) व १३ अतिरिक्त भार (High Burden) (बुलडाणा, परभणी, नाशिक, नंदूरबार, जालना, ठाणे, यवतमाळ, वाशिम, नांदेड, अकोला, औरंगाबाद, उस्मानाबाद व हिंगोली) जिल्ह्यात (प्रत्यक्षात एकूण १४ जिल्हे) पोषणतत्व गुणसंवर्धित तांदूळ (Fortified Rice- FRK+CMR) वितरित करण्यास मंजूरी देण्यात येते आहे.

तसेच एप्रिल, २०२३ ते मार्च, २०२४ या कालावधीत राज्यातील ४ आकांक्षित व १३ अतिरिक्त भार जिल्ह्यांसहीत उर्वरित सर्व जिल्ह्यांमध्ये TPDS अंतर्गत पोषणतत्व गुणसंवर्धित तांदूळ (Fortified Rice-FRK+CMR) वितरित करण्यास मंजूरी देण्यात येत आहे.

त्याचप्रमाणे लगतच्या सुरु होणाऱ्या खरीप हंगामात (२०२२-२३) खरेदी होणाऱ्या धानाच्या भरडाईअंती प्राप्त होणाऱ्या तांदळाच्या फोर्टिफिकेशनची प्रक्रिया सुरु झाल्यास, भारतीय अन्न महामंडळाशी समन्वय साधून मार्च, २०२३ पूर्वीच राज्यातील सर्व जिल्ह्यांत “पोषणतत्व गुणसंवर्धित तांदूळ (Fortified Rice)” वितरीत करण्यासही मान्यता देण्यात येत आहे.

२. सदर फोर्टिफिकेशन प्रक्रियेत FRK (Fortified Rice Kernels) १:१०० या प्रमाणात सर्वसाधारण कच्च्या तांदळात (CMR) मिश्रित करून, ज्यामध्ये आयर्न, फॉलिक ॲसिड आणि जीवनसत्व B-१२ या तीन सूक्ष्म पोषण तत्वांद्वारे (Micro-nutrients) तांदूळ गुणसंवर्धित करावयाचा आहे.

३. सदर योजनेस १००% केंद्र शासनाचे अर्थसहाय्य राहणार आहे.

४. सदर योजनेतर्गत वितरीत करावयाचा फोर्टिफाईड तांदूळ गुणसंवर्धित करण्यासाठी आवश्यक असणारा FRK (Fortified Rice Kernel) खरेदी करण्यासाठी व इतर प्रक्रिया करण्यासाठी केंद्र शासनाकडून टप्पेनिहाय पुढीलप्रमाणे अतिरिक्त खर्च दिला जाणार आहे :-

राईस फोर्टिफिकेशन व लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेतर्गत (TPDS) फोर्टिफाईड राईस वितरणासाठी येणाऱ्या खर्चासाठी घटक निहाय निश्चित केलेले दर (Costing)

(A) Cost of producing Fortified Rice at Rice Mills

अ.क्र.	घटक (Cost Components)	Cost in Rs/Kg
1	FRK खरेदी आणि वाहतूक (FRK Procurement & Transportation)	0.6879
2	कार्यान्वयन खर्च (Operational Cost)	0.0145
3	उपकरणाचे ५ टक्के तारण मुल्य गृहीत धरल्यानंतर घसारा १० टक्के (उपकरणासाठी) (Depreciation (for equipment) @ 10% after taking into account 5% salvage value of the equipment)	0.0103
4	एकूण गुंतवणुकीवर वार्षिक व्याजाची किंमत (@ १३.५%) (Annual interest cost on Total Investment (@ 13.5%))	0.0147
5	चालू भांडवलावरील व्याज (१४% त्रैमासिक परिचालन खर्च) (Interest on working capital) (14% of Quarterly Operational Cost)	0.0005
6	गोदामांतर्गत गुणवत्ता नियंत्रण (प्रयोगशाळा चाचणी, संकलन शुल्क इ.) (Quality Control Godown) (laboratories test, collection charges etc.)	0.0010
Total :-		०.७२८९ रु. ०.७३- पूर्णांकात (0.7289 Rs. 0.73- round off)

(B) Total cost of the initiative for **Phase-II (April, 2022 to March, 2023)**- Covering TPDS in Aspirational and High Burden District in State.

अ.क्र.	खर्चाची बाब (Cost Subject)	परिमाण/दर (Quantity / Rate)
सर्वसाधारण तांदुळ गुणसंवर्धीत करण्यासाठी येणारा अतिरिक्त खर्च (Incremental Cost of Rice Fortification)		
1.	राज्यातील आकांक्षित आणि अतिरिक्त भार असलेल्या जिल्ह्यांसह राज्यातील इतर उर्वरीत सर्व जिल्ह्यांमध्ये लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेतर्गत (TPDS) राईस फोर्टिफिकेशन व वितरणासाठी येणारा अतिरिक्त खर्च रु.०.७३/प्रतिकिलो (किंवा वास्तविक किंमत यापैकी जे कमी असेल त्यानुसार) (Incremental Cost for Covering TPDS and Other Welfare Schemes in Aspirationa and High Burden District at Rs.0.73/kg (or cost as per actual whichever is less))	रु. ०.७३ प्रतिकिलो (किंवा वास्तविक किंमत, यापैकी जे कमी असेल त्यानुसार) (@Rs.0.73/Kg (or cost as per actual whichever is less))
प्रशासकीय/आकस्मीक खर्च (Administrative / Contingency Cost)		
2.	माहिती, शिक्षण व संवाद आणि क्षमता निर्माण करणे. (IEC & Capacity Building)	रु. ५ लक्ष / प्रति जिल्हा (@ Rs.5.0 Lakh/ Per District)
3.	त्रयस्थ संस्थेकडून मुल्यांकन आणि अन्य खर्च (Third party evaluation & other cost)	रु. ५ लक्षपर्यंत /प्रति जिल्हा (@ up to 5.00 Lakh/Per District)
4.	अन्य खर्च (गुणवत्ता हमी व गुणवत्ता नियंत्रण आणि मुल्यांकन व इतर अनुषंगीक बाबी) (Other cost- QA & QC Monitoring and Evaluation & others etc.)	राज्य संनियंत्रण प्रकल्प युनिट आणि जिल्हास्तरीय युनिट @ रु.८०.७३ लाख (State Monitoring Project Unit & District Level Unit @ Rs.80.73 Lakh)

(C) Total cost of the initiative for **Phase-III (April, 2023 to March, 2024)** Covering entired TPDS in all District in State.

अ.क्र.	खर्चाची बाब (Cost Subject)	परिमाण/दर (Quantity / Rate)
सर्वसाधारण तांदुळ गुणसंवर्धीत करण्यासाठी येणारा अतिरिक्त खर्च (Incremental Cost of Rice Fortification)		
1.	संपूर्ण लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेतर्गत (TPDS) आणि इतर कल्याणकारी योजनेसाठी वाढीव खर्च रु. ०.७३/किलो (किंवा वास्तविक किंमत यापैकी जे कमी असेल त्यानुसार) (Incremental Cost for Covering entired TPDS and Other Welfare Schemes at Rs.0.73/kg) (or cost as per actual whichever is less)	रु. ०.७३/किलो (किंवा वास्तविक किंमत यापैकी जे कमी असेल त्यानुसार) @Rs.0.73/Kg (or cost as per actual whichever is less)

प्रशासकीय /आकस्मीक खर्च (Administrative / Contingency Cost)		
2.	माहिती, शिक्षण व संवादाद्वारे क्षमता निर्माण करणे. (IEC & Capacity Building)	रु. ५ लक्ष / प्रति जिल्हा (@ Rs.5.0 Lakh/ Per District)
3.	त्रयस्थ संस्थेकडून मूल्यांकन आणि अन्य खर्च (Third party evaluation & other cost)	रु. ५ लक्षपर्यंत /प्रति जिल्हा (@ up to 5.00 Lakh/Per District)
4.	इतर खर्च (गुणवत्ता हमी (QA) आणि गुणवत्ता नियंत्रण (QC) मूल्यांकन आणि इतर अनुषंगीक बाबी) Other cost (QA & QC Monitoring and Evaluation & others etc.)	राज्य संनियंत्रण प्रकल्प युनिट आणि जिल्हास्तरीय युनिट @ रु.२.०८ कोटी State Monitoring Project Unit & District Level Unit @ Rs.2.08 Cr.

५. सर्वसाधारण कच्चा तांदळाचे (CMR) फोर्टिफिकेशनसाठी **FRK** खरेदी व तदनुषंगीक बाबींसाठी येणारा प्रति क्विंटल रु.७३/- व इतर अनुषंगीक खर्चाची (परि.४ मधील तक्त्यात नमुद केल्याप्रमाणे) १००% प्रतिपुर्ती केंद्र शासनाकडून होणार आहे. तथापि, सदरचा खर्च प्रथमतः राज्य शासनास करावा लागणार आहे. यास्तव, उक्त दोन टप्प्यातील राईस फोर्टिफिकेशन तसेच इतर बाबींसाठीच्या येणाऱ्या खर्चास मान्यता देण्यात येत आहे.

५.१ सदर योजनेंतर्गत फोर्टिफाईड तांदळाचे वितरण लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेतर्गत (TPDS) करावयाचा आहे. उक्त योजना राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा योजनेचा भाग असल्याने, या योजनेबाबतचा खर्च प्रथम राज्य शासनामार्फत अनुक्रमे वित्तीय वर्ष २०२२-२३ व २०२३-२४ मध्ये या विभागाच्या “राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा योजनेकरीता उपलब्ध असलेल्या अनुषंगीक खर्चाच्या, मुंबई शहर करीता मुख्य लेखाशिर्ष- ४४०८ ०३२६ (अनिवार्य), ५०-इतर खर्च व मुफसल क्षेत्राकरीता मुख्य लेखाशिर्ष- ४४०८ ०३३५ (अनिवार्य), ५०-इतर खर्च या लेखाशिर्षाखालील तरतुदीतून भागविण्यात यावा.

५.२ यासंदर्भात केंद्र शासनाकडून प्राप्त होणारा प्रतिपुर्तीचा निधी केंद्र निधीचे लेखाशिर्ष “मुंबई शहराकरीता लेखाशिर्ष ४४०८ ०३४४ (अनिवार्य), ७०-वजा-वसूली व मुफसल क्षेत्राकरीता लेखाशिर्ष ४४०८ ०३५३ (अनिवार्य), ७०-वजा-वसूली या लेखाशिर्षात जमा करण्यात यावा.

५.३ वित्तीय सल्लागार व उप सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण, महाराष्ट्र शासन यांनी उक्त दोन्ही टप्प्यांसाठी येणाऱ्या खर्चाची तरतूद करण्याची कार्यवाही करावी व सदर खर्चाची प्रतिपुर्ती केंद्र शासनाकडून करून घ्यावी. तसेच सदर योजनेकरीता वित्तीय वर्ष २०२२-२३ व २०२३-२४ मध्ये अंदाजित खर्चापेक्षा जास्त खर्च होणार असेल तर असा खर्च वित्त विभागाच्या निदर्शनास आणून त्यास सक्षम स्तरावर मान्यता घेण्यात यावी. सदर योजना ही राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा योजनेचा भाग असल्यामुळे योजनेवरील खर्चाच्या लेखांकनाच्या दृष्टीने अचूक आकडेवारी ठेवण्याची दक्षता घ्यावी.

६. तसेच खालील नमुद प्रमुख बाबींतर्गत पुढील कार्यवाही करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

१) पोषणतत्वांद्वारे तांदळाच्या गुणसंवर्धनाची कार्यवाही धान भरडाईच्या वेळी करणे.

(अ) राईस फोर्टिफिकेशनसाठी FSSAI licensed/registered अधिकृत आवश्यक FRK पुरवठादारांची तीन वर्षाकरीताची निवड राज्यस्तरावर खुल्या स्पर्धात्मक निविदेद्वारे न्यूनतम दर प्राप्त करून घेऊन प्राप्त झालेल्या न्यूनतम दराने FRK पुरवठादारांकडून FRK उपलब्ध करून घेण्यात यावा. FRK खरेदीसाठी

राज्याला निविदेद्वारे प्रत्यक्ष प्राप्त होणाऱ्या दरावर तसेच FRK च्या परिमाणावर सदर खर्चातील कमी/अधिक बदल अवलंबून राहील.

(आ) धान भरडाईच्या वेळी संबंधित मिलर्सने FRK चे दाणे १ FRK : १०० CMR दाणे या प्रमाणात सर्वसाधारण तांदळामध्ये (CMR) मिसळणे आवश्यक आहे.

(इ) या प्रकल्पाकरिता केंद्र शासनाच्या निकषानुसार गिरणी मालकांच्या गिरण्यांची तांत्रिक तपासणी करून, त्या गिरणी मालकांचे empanelment करणे.

(ई) सदर योजनेंतर्गत पोषणतत्त्व गुणसंवर्धित तांदूळ तयार करण्यासाठी FRK खरेदी, मिलर्सची निवड, गुणवत्ता तपासणी, साठवणूक, यासाठी लागणारा बारदाना (Packaging Material), यावर छपाई करावयाचा **F+ लोगो** व आरोग्य विषयक व गुणवत्ता विषयक सूचना इत्यादीबाबत सर्व कार्यवाही या योजनेकरीता केंद्र शासनाने दि.१५.०३.२०२२ रोजी निर्गमित केलेल्या Standard Operating Procedure (S.O.P.) for Quality Management Protocols for Fortified Rice Kernels (FRK) and Fortified Rice (FR)-reg. नुसार करण्यात यावी.

(उ) सदर प्रक्रियेकरिता विकेंद्रीत धान खरेदी योजनेंतर्गत खरेदी होणाऱ्या धानाच्या भरडाईअंती प्राप्त होणारा CMR चे फोर्टिफिकेशन करावाचे असल्याने, धान खरेदी व भरडाईची प्रक्रिया ही शासनामार्फत त्या त्या हंगामासाठी निर्गमित होणाऱ्या शासन निर्णयातील तरतुदीनुसारच राहील.

(ऊ) विकेंद्रीत खरेदी योजनेंतर्गत अभिकर्ता संस्थामार्फत खरेदी होणारा धान मिलर्सकडून भरडाई करून त्यात FRK मिश्रीत करून फोर्टिफिकेशनअंती प्राप्त होणाऱ्या फोर्टिफाईड तांदूळ केंद्र शासनाच्या विहित मापदंडानुसार संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे अधिपत्याखालील शासकीय गोदामात जमा होईपर्यंत सर्वस्वी जबाबदारी संबंधित अभिकर्ता संस्था व संबंधित मिलर्सची राहील.

२) Capacity Building व प्रशिक्षण.

(अ) गुणसंवर्धित तांदळाचे सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेमार्फत वितरण करण्याच्या दृष्टीने या योजनेतील विविध घटकांपैकी गिरणी मालक, राज्यस्तरीय तसेच जिल्हास्तरीय क्षेत्रीय कार्यालयाचे अधिकारी/कर्मचारी, शिधावाटप दुकानदार यांना त्यांच्या भूमिका (Roles) व जबाबदाऱ्या याबाबत माहिती करून देणे.

(आ) केंद्रशासनाच्या या योजनेच्या सविस्तर Operational व Technical guidelines मध्ये नमूद केलेल्या विविध विषयांबाबत योजनेतील विविध घटकांचे प्रशिक्षण व कार्यशाळा आयोजित करणे.

३) माहिती, शिक्षण व संवादाद्वारे (IEC) योजनेबाबत जनजागृती

(अ) माहिती, शिक्षण व संवादाद्वारे (IEC) योजनेतील घटक (Stakeholders) घटक.

उदा.स्थानिक लाभार्थी, क्षेत्रीय कार्यालयाचे अधिकारी/कर्मचारी, गिरणी मालक व त्यांचे कर्मचारी, शिधावाटप दुकानदार यांना योजनेची माहिती करून देणे.

(आ) नियमित तांदळापेक्षा गुण संवर्धित तांदळाचे नियमित सेवनाचे फायदे याबाबत लाभार्थी, जिल्हास्तरीय क्षेत्रीय कार्यालयाचे अधिकारी/कर्मचारी, गिरीणीमालक व त्यांचे कर्मचारी व शिधावाटप दुकानदार यांची माहितीद्वारे जागृती करणे.

(इ) याबाबत केंद्रशासनाच्या या योजनेच्या संदर्भाधिन क्र. ५ येथील सविस्तर Operational व Technical guidelines मध्ये नमूद केलेल्या माहिती, शिक्षण व संवाद (IEC) याकरिता टेलिव्हिजन, Print Media, रेडिओ, भित्तीपत्रके, banners इ.द्वारे जागृतीसाठी Short-term, Mid-term व long-term उद्दिष्टपूर्तीचा कार्यक्रम Food Fortification Resource Centre (FFRC)/FSSAI/World Food Programme अशा संस्थांकडून तयार करून राबविणे.

४) Quality Control व Quality Assurance

अ) उक्त योजनेंतर्गत FRK तसेच वितरीत करावयाचा फोर्टिफाईड तांदूळाची गुणवत्ता तपासणी हा महत्वाचा भाग असून त्यासाठी केंद्र शासनाने निर्गमित केलेल्या दि.१५.०३.२०२२ रोजीच्या विहित मार्गदर्शिकेनुसार FRK तसेच वितरीत करावयाच्या फोर्टिफाईड तांदळाचे वेगवेगळ्या टप्पावर गुणवत्ता परिक्षण करण्याच्या दृष्टीने राज्य अन्न व औषधी प्रशासनास प्राधिकृत करण्यात येत असून, आवश्यकतेनुसार त्यांचेमार्फत FSSAI ने empanelled केलेल्या NABL मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळांची नियुक्ती करण्यात येईल.

आ) FRK पुरवठादाराकडून खरेदी केलेला FRK, मिलर्सना blending साठी देण्यापूर्वी व त्याची त्रयस्थ NABL मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळेकडून तपासणी करून ते योग्य असल्याचे प्रमाणपत्र State Food Safety Authorities यांचे जिल्हास्तरीय अधिकारी व जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांना सादर करावे. गुणवत्ता नियंत्रणासाठी सदर अधिकारी जबाबदार राहतील.

इ) FRK पुरवठादारानी FRK तयार करण्यासाठी वापरलेले मिश्रण देखील तपासून घेऊन ते योग्य असल्याचे प्रमाणपत्र वरील अधिकाऱ्यांना सादर करावे.

ई) सदर तपासणीनंतर FRK मधील सुक्ष्म पोषण तत्वांची मात्रा (level) व Specification योग्य असल्याचे प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतरच जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी सदर FRK मिलर्सना उपलब्ध करावा.

उ) सुक्ष्म पोषण तत्वे तांदळामध्ये मिसळण्याच्या कार्यवाही अंतर्गत विविध स्तरावर गुणवत्ता तपासणीसाठी मिलर्सना त्याबाबत प्रशिक्षण देणे.

ऊ) तांदळामध्ये FRK मिसळण्याच्या कार्यवाहीनंतर व सदर तांदूळ शिधावाटप दुकानदारास वितरीत झाल्यानंतर गुणसंवर्धित तांदळाची तपासणी करण्यात यावी.

५) संनियंत्रण व मुल्यमापन :

सदर योजनेचे राज्यस्तरीय संनियंत्रण शासन निर्णय, क्र.संकीर्ण-२६२१/प्र.क्र.३८/नापु-२९, दि.२४ ऑगस्ट, २०२१ अन्वये मा.मुख्य सचिव यांचे अध्यक्षतेखालील सूकाणू समितीमार्फत करण्यात येईल.

योजनेच्या परिणामकारक अंमलबजावणीसाठी योजना अंमलबजावणीच्या विविध स्तरावर उदा. FRK खरेदी, राईस मिल्स, पोषणतत्व गुणसंवर्धीत तांदळाची गोदामातील साठवणूक, उचल, वाहतूक व वितरण इत्यादीबाबतचा नियमित आढावा, प्रत्यक्ष भेटी व संनियंत्रण आवश्यक आहे. याकरीता संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी आवश्यक ती कार्यवाही करावी. तसेच योजनेची परिणामकारकता निश्चित होण्यासाठी बाह्ययंत्रणेकडून मूल्यमापन (Baseline & Endline सर्वेक्षणासह) करून घ्यावे. याकरीता नियोजन विभाग, शासन निर्णय, क्र.मुमाअ-१०१६/प्र.क्र.७८/कार्या-१४१७ दि.२२.०७.२०१६ नुसार कार्यवाही करण्यात यावी.

६) **संस्थात्मक सक्षमीकरण :-**

योजनेच्या विविध बाबींच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी जिल्हास्तरावर जिल्हास्तरीय समिती गठीत करण्यात येत आहे.

जिल्हास्तरीय समिती:-

१. जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२. राज्य FSSAI अधिकारी	सदस्य
३. आदिवासी विकास मंडळाचे प्रतिनिधी	सदस्य
४. महाराष्ट्र स्टेट को. ऑप. मार्केटिंगचे फेडरेशनचे प्रतिनिधी	सदस्य
५. जिल्हा पुरवठा अधिकारी	सदस्य सचिव

जिल्हास्तरीय समितीचे कार्यकक्षा :-

- १) योजनेच्या परिणामकारक अंमलबजावणीसाठी राज्य शासनाच्या सूचनानुसार तसेच केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार आवश्यक ती कार्यवाही करणे.
- २) या योजनेचा दर तीन महिन्यात आढावा घेणे.
- ३) वेळोवेळी (गिरण्यांना) क्षेत्रीय भेटीय देऊन योजनेच्या कार्यवाहीबाबत तपासणी करणे.
- ४) केंद्र शासनाच्या (operational) व (Technical) मार्गदर्शक सूचनानुसार FRK साठवणूक करणे.
- ५) केंद्र शासनाच्या (operational) व (Technical) मार्गदर्शक सूचनानुसार गुणवत्ता नियंत्रण तसेच योजनेचे संनियंत्रण व मूल्यमापन करणे.
- ६) योजनेचे त्रयस्थ संस्थेकडून मूल्यमापन करून घेणे.

७. या योजनेतर्गत Fortified Rice च्या वाहतूकीसाठी येणारा खर्च केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनानुसार शा.नि.क्र.संकीर्ण-२६१९/प्र.क्र.८४/ना.पु.२९, दि.१६ ऑगस्ट, २०१९ अन्वये प्रधान सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा यांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत करण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय समितीने निश्चित केलेल्या वाहतूक दरानुसार (SOR) करण्यात येईल.

८. राईस फोर्टिफिकेशनसाठी आवश्यक असणारे FRK संबंधित गिरण्यांच्या जवळील शासनाच्या बेस गोदामात साठविण्यात येतील व त्याचा पुरवठा गिरण्यांना करण्यात येईल. गिरण्यांची क्षमता व त्यानुसार त्यांना देण्यात आलेल्या धानाच्या प्रमाणात दरमहा आवश्यक तितका FRK उपलब्ध करून देण्यात येईल.

तथापि, उपलब्ध करुन देण्यात आलेला FRK व फोर्टिफिकेशनसाठी विहित निकषांनुसार वापरलेला FRK यामध्ये तफावत आढळून आल्यास, सदर तफावतीच्या प्रमाणात FRK च्या खरेदी किंमतीच्या चार पट दराने संबंधित मिलरकडून वसुली करण्यात येईल. त्याचप्रमाणे दिलेल्या धानाच्या प्रमाणात तयार झालेला फोर्टिफाइड राईस व शासकीय गोदामात प्रत्यक्ष प्राप्त झालेला फोर्टिफाइड राईस यामध्ये तफावत आढळल्यास सदर तफावतीच्या प्रमाणात त्यावर्षीच्या तांदळाची (C.M.R) किंमत अधिक FRK ची किंमत अशा एकूण चारपट दराने वसुली करण्यात येईल. त्याचप्रमाणे एकाच मिलरकडून अशा प्रकारची तफावत तिसऱ्यांदा आढळल्यास त्याच्यावर फौजदारी गुन्हा दाखल करण्यात येईल. सदर कार्यवाही जिल्हास्तरीय समितीकडून करण्यात येईल.

९. या प्रकल्पांतर्गत करण्यात येणारी गुणवत्ता तपासणी शासनाचे गुणवत्ता नियंत्रण अधिकारी यांनी स्वतंत्रपणे करुन, त्याबाबतचा अहवाल नियमितपणे संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांना सादर करणे बंधनकारक राहील.

१०. या योजनेसाठी वित्तीय व सल्लागार व उप सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मुंबई हे नियंत्रक अधिकारी व लेखाधिकारी, वित्तीय व सल्लागार व उप सचिव कार्यालय, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मुंबई हे आहरण व संवितरण अधिकारी असतील.

१२. केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार तसेच योजनेच्या कार्यान्वयन व प्रभावी अंमलबजावणीकरीता विभाग स्तरावर निर्णय घेण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

१३. सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.२३९/व्यय-१०, दि.१२/०८/२०२२ अन्वये प्राप्त सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

१३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२२१०१७१६३३०३९५०६ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(विजय वाघमारे)

शासनाचे सचिव

प्रत,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे सचिव, मुख्यमंत्री सचिवालय, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा.उपमुख्यमंत्री तथा मंत्री (वित्त) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा.मंत्री, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
५. मा.मंत्री, पणन यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
६. मा.मंत्री, आदिवासी विकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
७. मा.विरोधी पक्षनेता (विधानसभा/विधानपरिषद), विधानभवन, मुंबई.

८. मा.राज्यमंत्री, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
९. मा.सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
१०. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.
११. सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालयीन विभाग.
१२. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र स्टेट को.ऑ.मार्केटिंग फेडरेशन लि., मुंबई.
१३. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक.
१४. सर्व विभागीय आयुक्त.
१५. सर्व जिल्हाधिकारी.
१६. नियंत्रक (शिधावाटप), व संचालक नागरी पुरवठा (गो/वा), मुंबई.
१७. सर्व उप आयुक्त (पुरवठा)
१८. सर्व जिल्हा पुरवठा अधिकारी.
१९. सर्व कार्यासने, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२०. निवडनस्ती (नापु-२९).